Terminologia medicală românească
a doctorului
Ioan Piuariu (Molnar von Müllersheim).

Introducere.

Personalitatea doctorului Ioan Molnar-Piuariu s'a evidenţiat în ultimul timp în măsură tot mai mare. Rolul său în renaşterea noastră culturală se vădeşte din ce în ce mai mult: ca lexicograf şi gramatic, popularizator şi mecenate, traducător şi ziarist. Locul lui e alături de Clain, Şincai, Maior şi ceilalţi corifei ai renaşterii noastre. Chiar şi activitatea sa politică în timpul revoluţiei lui Horia, destul de greşit interpretată de Nicolae Densusianu, apare azi într'o lumină mult mai favorabilă, mai ales dacă se va puteà dovedi definitiv partea sa la redactarea „Suplex libellum"-ului.

Prea puţin studiată a fost activitatea lui Molnar-Piuariu în profesiunea sa de medic. In două articole pe cari le-am publicat în „Clujul Medical" (No. 5—6/1925) am arătat că, după cunoştinţele noastre actuale, Molnar-Piuariu a fost primul medic titrat de naţionalitate română, — şi adaog: cu conştiinţă românească, — pe întreg teritoriul etnic dacoromân. Rezămându-mă pe faptul că, om tânăr fiind, a fost numit medic-oculist al Principatului Transilvanic şi că mai târziu a ajuns chiar profesor de oftalmologie la Academia medico-chirurgicală din Cluj, — şcoală care câtva timp a avut şi rang de Universitate, — dar mai ales sprijinându-mă pe nişte documente până acuma necunoscute din arhivele Bruckenthal, din care rezultă că Molnar-Piuariu a fost chemat şi la Viena să execute operaţii de ochi, cred că am putut dovedi, că acest prim medic român a fost un specialist de seamă, savant şi excelent practician. In sfârşit am mai arătat că el a publicat şi o lucrare medicală în latineşte, prima lucrare medicală ştiinţifică scrisă de un Român.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14725 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:19:20

Molnar n'a scris medicină în românește. Inaintea sa putem înregistră câteva circulări chezaro-crăiești cu conținut igienic și de poliție sanitară. Cât a trăit el, au văzut în Ardeal lumina zilei câteva broșuri de popularizare medico-igienice, scrise adesea de Sași. Deci de un început de terminologie științifică medicală nici nu poate fi vorba în acea epocă. Ea s'a născut mult mai târziu dincolo de Carpați și s'a fixat întru câtva în epoca doctorului Davilà. A fost o terminologie barbară, volnică, creată ad hoc, fără considerație la firea limbei noastre: când latinizată, când franțuzită sau italianizată, când supt influența terminologiei germane. Abia veacul nostru a adus o întorsătură spre bine prin tendința autorilor medicali români contemporani de-a introduce o terminologie mai românească.

Mi s'a părut interesant să caut în lucrările lui Molnar urme de terminologie medicală. Știu prea bine că el nicicând nu s'a gândit la alcătuirea ei: el însuși spune că n'a venit încă vremea să se scrie în românește medicină. Dar eram sigur că acest medic-literat în opera sa lexicografică trebue să ne fi lăsat vrând-nevrând urme de terminologie medicală, fie ca terminologia redusă a graiului popular din acea vreme sau o terminologie construită, artificială, făcută de autorul medic pentru a fi complet în opera sa de lexicograf.

Am studiat gramatica lui Molnar („Deutsch-wallachische Sprachlehre", Wien, Kurzbek) din 1788 și ediția a treia a aceleași lucrări (Sibiiu, 1823), tipărită după moartea autorului, cu glosarele lor; dicționarul postum („Wörterbüchlein deutsch und wallachisches", Sibiiu, Hochmeister, 1822), alcătuit după glosarul gramaticei [1]. Deoarece cele două din urmă lucrări au fost tipărite după moartea lui Molnar, le-am utilizat abià după ce m'am convins că tezaurul lexicografic din ele e identic cu cel din gramatica de la 1788. Notez că între exercițiile de conversație din cele două gramatici trei se referă la medicină: VIII. „Von dem Menschen und dessen Gliedern"; IX. „Von den Mängeln des Menschen"; X. „Von den Zufällen der Krankheiten". In sfârșit, pentru a-mi câștigà o orientare generală despre limba și felul de a scrie al lui Molnar, am răsfoit singura lucrare pe care am mai

[1] Țin să mulțumesc domnului Nicu Olariu din Cluj, proprietarul celor două cărți din urmă, care cu multă bunăvoință mi le-a pus la dispoziție.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14725 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:19:20

putut-o află în Cluj, „Retorica“ sa din 1798. Regret că nu am putut avea la îndemână broşurile sale despre stupărit; de bună seamă că şi în ele aş mai fi putut găsi lucruri de interes.

Ţin să accentuez că, nefiind specialist, mă voi abţine de la orice comentar filologic; intenţia mea e să culeg materialul brut şi să reconstruesc limbajul pe care primul medic român îl va fi folosit în atingere cu pacienţii săi români.

Am avut momente de îndoială, dacă are rost să redau întreg materialul cules. Că Molnar dă pentru „Herz“ = „inimă“ şi pentru „Unterleib“ = „pântece“, — asta e natural şi la aparenţă puţin va interesà pe filolog sau pe medico-istoric. Cu toate acestea e interesant a constatatà că el dă tocmai „inimă“ şi „pântece“ şi nu „cord“ şi „abdomen“. De aceea am crezut că e bine să dau şi termenii banali, pentru a evidenţia caracterul pur popular al terminologiei sale, care câştigă în importanţă când ne dăm seama că gramaticele şi dicţionarul au fost scrise în zorile latinismului şi că după ele a urmat epoca barbarizării terminologiei noastre medicale.

Limba lui Molnar-Piuariu.

Molnar, fiu de preot ortodox din Sadu, a scris în limba frumoasă a ţinuturilor mărginene. Sibiiul ortodox l-a ferit de tendinţele de latinizare ale Blajului. Deşi aveà cea mai mare stimă pentru corifeii de pe Târnave, — nu odată şi-a exprimat admiraţia pentru ei, — s-a ferit de tendinţele lor extreme; iar simţul lui fin pentru limbă l-a păzit de streinisme. Trebue remarcat acest lucru mai ales când ştim că Molnar vorbeà bine latineşte, nemţeşte, ungureşte şi, probabil, şi franţuzeşte. Faţă de neologisme e foarte rezervat: unde poate, caută echivalentul popular. Graiul lui e graiul poporului din sudul Ardealului, cevà mai ciselat şi mai îmbogăţit cu elemente culte, alese cu bun simţ. Scrisul lui e îngrijit şi relativ elegant; uneori miezos, ca al cronicarilor. Natural că influenţa mediului nu a putut-o evità. Aflăm ardelenisme: bewirten = *a omeni*; Bittschrift = *iştanţie*; Abtritt = *budă*; bunt = *nălbastru*; Federmesser = *penițeluș*; Gestick = *chindeseală*; ba chiar şi sibienisme ca: abspülen = *a clătărì*. Destul de frecvente sânt ungurismele: beleidigen = *a buşului*; betrügen = *a încelui*; Bettdecke = *poplon*; abhobeln = *a biluì*; Absonderung = *deschilinire*; Amtierung = *tistie*; Blech = *bădic*; bunt = *tărcat*; Kalesche = *hinteu*; Kanonikus

BDD-A14725 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:19:20

= *canonicuș*; galant = *chedveș*; Gespanschaft = *varmeghie*. Mult mai rare sânt expresii împrumutate din limba germană: abformen = *a formălui*; Kamisol = *recăl.* E de remarcat că în gramatică și dicționar aflăm expresii de dincolo de Carpați: Bevollmächtigter = *vechil*; adeln = *a boierì*; Bojar = *boieriu*; Fürst = *vode*; Fürstensohn = *vezerde*; Schmaus = *ziiafet* (dar și *ospăț!*); lucrul nu ne va mirà: cunoaștem legăturile sale cu Alexandru Tell din București (Bogdan-Duică și Popa-Lisseanu: „Viața și opera lui Gheorghe Lazăr" [1924], p. 289), știm că atunci când a trimis să se tipărească mineele la Buda aveà legături cu clerici înalți din Muntenia și avem motive să credem că a fost însuși în Muntenia. Neologismele, rare, sânt de obiceiu inevitabile: Bischkote = *bișcotă*; Abschrift = *copie*; Advocat = *procurator*; Almosen = *elemosină* (dar și *pomeană*!); Bleistift = *țeruză*; Einfluss = *influxie* (dar și *lucrare* [sic!]); Fürstentum = *prințipat.* Rare sânt cuvintele care fac impresia de a fi construite: besaiten = *a încordà*; betrachten (die Sterne) = *a stelì*; abgrasen = *a desierbì*; Abriss = *chipuire*; Abwesenheit = *nefirea de față*; Allee = *loc de preumblare.* Mai aflăm o seamă de cuvinte și forme, — mai ales provincialisme, — vechi, eșite azi din uz: erwerben = *a surzuì*; beständig = *deurit*; besudelt = *zingălit*; beuteln = *a zdruhăì*; biegen = *a coviia*; Aberwitz = *bulguire*; abgewinnen = *a amiruì*; abrupfen = *a păciulà*; achten, verehren = *a comănăcì*; anbeissen = *a îmbucà*; — sau forme neobicinuite: ambos = *nocovană*; essen = *a mânâncà*; Fledermaus = *liuluiac.* Ici-colea câte o traducere de-a dreptul greșită: Ebbe = *furtună, vifor*; Papagei = *gaiță.* Am spus că Molnar se ferește de latinisme; într'adevăr, în gramatică și dicționar ele lipsesc aproape complet. In „Retorica" sânt ceva mai frecvente. In prefața traducerii „Istoriei" lui Millot (1800), Molnar spune: „La așezarea acestei istorii am împrumutat și cuvinte de la maica noastră limba latinească, că în unele părți și ținuturi sânt locuitorii deprinși cu ele, iară pe alte locuri nu sânt obicinuite. Pentru aceea le-am tălmăcit cu cuvinte de obște înțelegătoare".

Terminologie medicală.

1. Noțiuni generale.

Leben = *viiața*; leben = *a viețuì*; lebendig = *viiu.* Tod = *moarte*; tödlich = *de moarte.* Sterben, absterben = *a morì*; versterben = *a răposà*: verrecken = *a perì.* Unsterblichkeit = *ne-*

BDD-A14725 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:19:20

muritorie; unsterblich = *nemuritoriu.* Gesund = *sănătos.* Erkranken = *a bolnăvi;* krank = *bolnav;* kränken = *a bolnăvi;* kränkeln = *a boli;* Krankheit = *boală;* kränklich = *betegos;* unpässlich = *bolnav.* Genesung = *tămăduire;* genesen = *a lecui;* Heilung = *lecuire, tămăduire, însănătoşare;* heilsam = *tămăduitoriu;* heilen = *a tămădui, vindecà;* ungeheilt = *netămăduitoriu, nevindecat.* Schmerz = *dorere;* schmerzen = *a dorea;* schmerzhaft, schmerzlich = *doios;* leiden = *a păţi, pătimi, răbdà, suferi;* Leiden = *patimă.* Mängel = *scăderile* Gebrechlich = *slăbănog;* verunstalten = *a blezni, slutì;* verstümmeln = *a slutì, a ciungări;* verstümmelt = *ciung;* verunglücken = *a se primejdui;* Unfall = *năpastă;* verwunden = *a rănì.*

Jugend = *tinereţele;* Alter = *bătrâneaţele;* Alter, (graues) = *cărunteaţă.*

Anfall = *înpresurare.* Seuche = *leprà.* Verwesung = *putrejune.* Physisch = *firesc.* Klima = *clima.* Antasten = *a pipăi.* Abkümmern = *a pricăji, scârbì.* Abhärten = *a învârtoşà.* Abhärmen *a tânji.* Erwürgen = *a suguşà;* Erdrosseln (das) = *sugrumare;* aufgehängt = *spânzurat.* Aufschlitzen = *a spintecà;* aufgeschlitzt = *junghiiat;* aufritzen = *a căpărà;* häuteln = *a belì;* schrammen = *a căpărà, zgârià;* aussaugen = *a suge.* Vergiften = *a otrăvì, învenină, cătrănì.* Vertragen = *a ràbdà, a suferì.* Zerquetschen = *a strivì, strujì;* zerren = *a zgâţâì.*

Doktor, Arzt = *doftor;* Chirurgus, Wundarzt = *hirurg, fălceriu, vraci;* Augenarzt = *doftor de ochi;* Zahnarzt = *doctor de dinţi;* Steinbruchschneider = *vraci;* Apotheker = *Apoticariu, apotecariu, speţier, spiţieriu;* Hebamme, Wehfrau = *moaşe.*

Hospital = *şpital;* Lazareth = *lăzăret;* Trage = *troagăn;* Kur = *tămăduire, vindecare;* Arznei = *leac.*

2. Anatomie.

Leib, Körper = *trup.* Gerippe = *cioholane, ciolane;* Bein = *os;* Gebeine = *oase;* Gelenk = *închietură.* Drüse = *ghindură.* Fett (das) = *grasul.* Flechsen = *tindene.* Haar = *păr.* Haut = *piiaţe, peliţă.* Knorpel = *zgârciu.* Mark = *măduhă.* Muskel = *muşchiu.* Nerven = *nervuri.* Adern = *vinele;* Geäder = *vinele;* geadert = *învânat;* Blut = *sânge, singele.* Rumpf = *trunchiu;* Rükken = *spate, dungà, dos;* Rückgrat = *spinare;* Glied = *mădulariu.*

Zwerg = *pitic, carlic.* Missgestalt = *mirozenie.* Zwitter = *fătărău.* Zwilling = *geamăn.*

BDD-A14725 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:19:20

Haupt, Kopf = *cap, căpătâiu.* Schädel = *tidvă, căpăţână*; Hirnschale = *căpăţâna crierilor*; Gehirn = *creri, crieri*; Scheitel, Wirbel = *creştet.* Stirn = *frunte, frontea*; Schläfe = *tâmpla.* Angesicht = *faţă, obraz*; Gesichtsbildung = *physiognomie*; Wange = *bucă (a obrazului)*; Kinn = *falca* (sic !); Kinnbackenbein = *falca.* Maul, Mund = *gură*; Gaumen = *ceriul gurii*; Lippe, Lefze = *buză*; Zahnfleisch = *gingeie*; Zahn = *dinte*; Backzahn = *măseaua*; Zäpflein = *unşor.*

Auge = *ochiu*; Augapfel = *globul ochiului*; Augenlid = *geană, pleoapă*; Augenwimper, Augenbraue = *sprânceană*; Augenwinkel = *unghiul ochiului*; Augenstern = *steaua ochiului*; Weisse (im Auge) = *albul ochiului.*

Nase = *nasul*; Nasenlöcher = *nările*; Knorpel in der Nase = *zgârciul nasului.*

Ohr = *urechea*; Ohrläpplein = *ţincus, ţincuş.*

Bart = *barbă*; Schnurrbart = *mustaţă.*

Nacken, Genick = *ceafă, cerbice*; Hals = *grumaz*; Schlund = *gâtlej*; Gurgel (tierische) = *gâltan, gârtan*; Kehle = *gâtul.*

Brust = *piept*; Busen = *sân*; Brüste = *ţiţele*; Warze an der Brust = *ţercus*; Euter = *uger.*

Die inneren Teile der Körpers = *părţile ceale din lăuntru ale trupului.* Eingeweide = *măruntăi.* Lunge = *plumână*; Herz = *inimă.* Zwerchfell = *preveşteală.* Magen = *stomah*; Darm = *maţ*; Gedärme = *maţe*; Gekröse = *bezeri*; Leber = *ficatul*; Gallenblase = *fierea*; Milz = *splina*; Niere = *rărunchiu*; Blase = *beşică.*

Achseln = *şalele*; Rippe = *coastă*; Weiche am Körper = *flămânzare*; Unterleib, Bauch = *pântece*; Nabel = *buric*; Arsch = *cur*; die Scham = *ruşinea.*

Schulter = *umăr*; Arm = *braţ*; Ellenbogen = *cotul*; Hand = *mână*; Faust = *pumn* (şi) *mână* (sic !); Handfläche = *palmă*; Finger = *deaget, deget*; Daumen = *degetul cel mare*; Nägel = *unghile.*

Hüfte = *coapsă*; Lende = *mijloc, coapsă*; Hintere = *cur, şezut, dos*; Hinterbacken = *buci*; Schenkel = *şold* (sic !); Wade = *pulpă*; Schienbein = *fluerul piciorului*; Knöchel = *glesnele piciorului*; Fuss = *picior*; Sohle = *talpă*; Ferse = *călcâiu*; Zehe = *deget al piciorului.*

3. Fiziologie.

Lebhaft = *vios, vioros.* Leblos = *neînsufleţit.* Erstarren = *a amorţi*; Schwach = *slab*; schwach werden = *a slăbi*; Schwäche

BDD-A14725 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:19:20

= *slăbiciune*. Wuchs, Wachsen, Wachstum = *creştere*. Zuckung = *zvâcnire*.

Atmen = *a hropoti*; Ausatmung = *răsuflare*. Anhauchen = *a aburi*. Das Niesen = *strănutare, strănutatu*; niesen = *a strănuta*. Gähnen = *a căscà*. Keuchen, röcheln = *a hropoti*; schnarchen = *a horcăi*; schnauben = *a gânfăi*; seufzen = *a ohtà, a suspinà*; das Seufzen = *ohtare, suspinare*; Seufzer = *suspin, ohtare*; schluchzen = *a sughiţà*; das Schluchzen = *sughiţare, sughiţatu*; stöhnen = *a geme, a oftà*; geächzet = *oftat*; ersticken = *a înnăduşi*; würgen = *a suguşà*.

Geblüt = *sânge, sângiuri*; blutig = *cruntat*; stocken (das Geblüt) = *a se năsădi*; Stockung = *zătignire, năsădire*.

Speichel = *scupiat, scuipat, scuipit*; ausspucken = *scuip*; speien = *a scuipà, vărsà, borî*; Auswurf = *flegmă*; Schleim = *bale, flegmă*; Geifer = *bale*; Rotz = *muc*; rotzig = *mucos*. Gurgeln = *a gâlgănì*.

Hunger = *foame*; hungern = *a flămânzì*; hungrig = *flămând*; abhungern = *a leşinà*. Schmachten = *a tigorî*. Durst = *sete, însetare*; durstig = *însetat*; verdursten = *a însetoşà*. Füttern = *a hrăni*. Kauen = *a mestecà*; -(beim Vieh) = *a rumegà*. Schlukken = *a înghiţì*; das Einschlucken = *înghiţitură*. Rülpsen = *a râgăi*. Verdauen = *a mistuì*; Unverdaulichkeit = *nemistuire*. Das Brechen = *borîre*. Erbrechen = *înturnatul*; erbrechen = *a borî*; sich zum Brechen erzwingen = *a icnì*. Galle = *venin*.

Schwitzen = *a asudà*; schweissig = *asudat*; Schweiss = *sudoare*.

Harn = *pişat*; harnen, pissen = *a pişà*. Fortz = *băşină* ohne Geräusch farzen = *a fâsăi*. Dreck, Menschenkoth = *căcat, scârnă*; scheissen = *a se căcà*.

Brunst = *ardere*.

Schlaf = *somn*; schlafen = *a dormì*; schläfern = *a dormità*, schläfrig = *somnoros*. Ausruhen = *a hodinì*. Anstrengen = *a opintì*; Anstrengung = *opintire*.

Anbeissen = *a îmbucà*; aufsperren den Mund = *a căscà*; springen = *a sărì*; beben = *a cutremurà*; steif werden vom Stehen oder Sitzen = *a cimpăvì*.

Sprache = *graiu, rost*; Stimme = *glas*; Anquiecken = *a mălgămì*.

4. Patologie.

Entzündung = *aprindere, alege* (?); entzünden = *a obrincì*; vereitern = *împuroià, coace*. Wund = *crud, rănit*; ausgehöhlt =

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14725 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:19:20

găunos; der Beul = *buboiu;* Bläschen, Blatter = *puscea;* blattern = *a bubà*; Geschwür = *apostemă, bubă*; Geschwulst = *umflătură*; Hühnerauge = *ochiu de găină;* Krebs = *rac;* Kropf = *guşe*; kröpfig = *guşat;* kröpfig werden = *a guşà*; Nagelgeschwür = *sugel*; Narbe = *ţâţână;* Schramme = *zgârietură*; Verhärtung = *învârtoşare*: Wimmerl = *zgrăbunţă*: Wunde = *rană, bubă, zgaibă.*

5. Simtome şi sindrome.

Weh tun = *a doreà*. Krampf = *cârceiu*. Blass = *oţilit.* Ohnmacht = *leşinare, amurţeală;* Schwindel, Schwindsucht (sic!) = *ameţeală*. Fieber = *friguri*; Schauer = *fior*. Eckel = *greaţă*; Kolik = *colică, colici*; Bauchgrimmen = *mătricea, mătrice*; Reissen im Bauch = *rosuri*; das Abweichen = *urdinarea*; laxieren = *a urdinà, cuţurì*. Heiser werden = *a răguşì*; Heiserkeit = *răguşeală*; Seitenstechen = *junghiu*; keuchen (aus Engbrüstigkeit) = *a cohârcăi, hârcăi, suspinà;* beklemmen, auf der Brust = *a năplăì*; Husten = *tuse*; husten = *a tuşi;* Cathar = *catarul.* Aufschwellen = *a bobotì;* aufgeschwollen = *umflat*; aufgelaufen = *umflat;* aufdunsen, aufblähen = *a gânfì, a gânfà.* Gelbsucht = *gălbinare.* Ausschlagen (Frieseln) = *a prozorì;* aufgerieben = *frecat.* Zahnschmerzen = *dureare de dinţi*; Zahnlückig = *ştirb.*

6. Boale interne şi infecţioase.

Schnupfen, Strauchen = *troahnă*; Kathar = *cataruia*; rote Ruhr = *inimă rea*; hitzige Krankheit = *lingoare*; Pocke = *bubat*; Pest = *ciumă*; Hektik = *oftică.* Wassersucht = *hidrobică, boala apii*; krank werden an einer Krankheit die Tschömör heisst = *a ciumurlui*; Scharbock = *şcorbut*; Podagra = *podagra*. Schlagfluss = *apoplexie*; Schlag = *epilepsie* (sic!), *gută.* Hinfallende Krankheit = *călcarea nevoii.*

7. Patologie externă; boale chirurgicale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Krüppel = *chilavul, schilavul*; ausgewachsen = *ghibos;* bucklicht = *gârbov, gibos;* Buckel = *gârbovire, cârcă, spinare;* (cele două din urmă în sens anatomic, nu patologic. In Austria „Buckel", dialectal are şi înţeles de „Rücken"); höckricht = *gârbov, ghibos, (colţuros,* — [la obicte]); Höcker = *colţ* (probabil tot la obiecte, nu la om). Verrenken, verstauchen, auskegeln = *a scrintì, a strujì*; Verrenkung, Verstauchung = *scrintitură.* Erlahmen = *a ologì*;

BDD-A14725 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:19:20

lahm = *schilav;* der Lahme = *schiopul;* hinken = *a schiopà, a schiopătà.* Bruch am Leibe = *urlătură*; castrieren = *a jugăni;* entmannen = *a scopi.* Biss = *muşcătură.*

8. Boale de piele şi venerice.

Häutig = *pielos.* Haaricht = *păros*; Haarlocken = *zălofi*; Haarzotten = *ptete*: Haarzopf = *cosiţe*; haaren = *a se năpârli*; grau = *cărunt*; kahlköpfig = *pleşug*; kahlbärtig = *spân.*

Warze = *negel*; aussätzig = *bubos*; Ausschlag = *vărsat*; Grind = *spurcatul*; Rotlauf = *fogiu.*

Venerisch = *venericesc*: Lustseuche = *sfranţ.*

9. Obstetrică şi ginecologie.

Zeugen, gebären = *a naşte, prăsì*; befruchten = *a înrodi*; unfruchtbar = *neroditoriu*; schwanger = *îngrecat*; schwängern = *a îngrecà*; Schwangerschaft = *îngrecare;* geboren = *născut*; Geburt = *naştere*; Entbindung = *naştere*; die Kinder bei der Geburt heben = *a moşi*; Wöchnerin = *chendilă, lehuză*; Mutterleib = *zgău*; kreissen = *a screme.*

Säugling = *sugătoriu*; ungeboren = *nenàscut*: abgewöhnen = *a desvăţà, a înţărcà.*

Ausbrüten = *a clocì, a prăsì*; Ausbrütung = *prăsâlă.*

10. Boale de nervi. Psihologie.

Seele = *sufletul.* Gedanke = *cugetul.* Vernunft = *priceperea*; Bewustsein = *cunoştinţa*; Verstand = *înţelegerea*; Wille = *voia*; Urteil = *judecata*; Gedächtnis = *aducerea în minte.*

Phlegmatisch = *flegmatic.*

Schwindel = *ameţeală*; schwindeln = *a ameţì*; betäuben = *a bulgul*; betäubt = *ameţit*; phantasieren = *a năluci.*

Wahnsinn, Wahnwitz = *bolânzie*; wahnsinnig = *bolând*; Narr = *nebun*; närrisch = *nebun*; Unsinn = *bolânzie*; unsinnig = *bolând, nebun*; unsinnig werden = *a bolânzì*; Stumpfsinnigkeit = *năucie*; stumpfsinnig = *năuc*; mondsüchtig = *lunatec*; Melancholie = *melanholie*; Schwermut = *mâhnire*; hinfallende Krankheit = *voia mărinii*; Wut = *turbare*; wütig werden = *a turbà*, wütend, toll = *turbat*; Selbstbefleckung = *malahie.*

Die fünf Sinne = *cele cinci simţiri*; Geruch = *mirosul, mirosirea*; riechen, beriechen = *a mirosì*; anriechen = *amirosì*; Geschmack = *gustul*; schmecken = *a gustà*; Gehör = *auzul, auzirea.*

BDD-A14725 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:19:20

Taub = *surd*; sausen, das Ohr = *a ţiui*; Stammler = *gângav*; stammeln = *a gângăvi, a balbuţi*; stottern = *a gângăi, şiscovi*; Stummheit = *muţie*; stumm = *mut*; verstummen = *a amuţi, înmuţi.*

11. Oftalmologie.

Das Sehen = *vederea*; sehen = *a vedeà*; schauen = *a se uità, a vedeà*; anschauen = *a privì*; anstarren = *a îndelbinì*; blinzeln = *a clipì*; funkeln (die Augen) = *a stelì.*

Träne, Zähre = *lacrămă*; tränen = *a lăcrămà.*

Blödsichtig = *ponivos*; schielen = *a chiorì*; der Schielende = *chiorul*; blind = *orb*; erblinden = *a orbì*; verblenden = *a întunecà, orbì, a înpăenjinà.*

Star = *albeaţă*; Flecken im Auge = *albeaţă.*

Brille = *ochelariu.*

12. Parasiţi.

Floh = *purece*; flöhen = *a purecà*; Wanze = *ploşniţă, păduche de perete*; Laus = *păduche*; lausen = *a păduchià*; Nisse = *lindine*; Krätze = *râie*; krätzig = *râios*; krätzig werden = *râià*; Wurm = *vierme*; Finne (beim Schweinefleisch) = *linte.*

13. Terapeutică.

Diät = *dietă, cumpăt.*

Eine Geschwulst zerteilen = *a desumflà*; impfen = *a altoì*; räuchern = *a tămâià, afumà, cădì*; Bähung = *opăreală*; salben = *a unge*; Salbe = *alifie, unsoare*; Pille = *pilură*; Pomade = *pomadie.*

14. Farmacia; materia medica; chimia.

Spezerei = *mireasmă, mir*; Würze, Gewürze = *aromate, speţerii, mirodenii, dresuri.*

Gift = *otravă, cătran*; giftig = *veninos, otrăvos.*

Säure = *acrime*; beizen = *a argăsì*; befeuchten = *a jilăvì.*

Weinstein = *piatră de vin*; Schwefel = *pucioasă*; Salpeter = *saletră*; Salmiak = *ţiperig*; Quecksilber = *argint viu*; Mausgift, Arsenik = *şorecie*; Alaun = *piată acră*; Grünspan = *grişpan*; Zinn = *cositoriu.*

Inslicht = *seu.* Baumöhl = *untdelemn.*

Mandelmich = *lapte de migdale*; Honigwasser = *mursă*

BDD-A14725 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:19:20

Campher = *camfor*; Zimmet = *scorțișoară, canale*; Terpentin = *terpentin*; Sarsaparillenholz = *sarcie*; Myrrhen = *zmirnă*; Gewürznägel = *cuișoare*; Zunder = *iască*.

Incheiere. Concluzii.

Terminologia medicală românească a lui Molnar-Piuariu nu-i nici terminologia curat populară nici cea ştiinţifică, savantă. E o terminologie intermediară, tezaurul lexical medical, pe care îl va fi folosit tânăra burghezime română a Braşovului şi Sibiiului, burghezime cultă, însă cu noţiuni medicale reduse, — e dicţionarul medicinei de casă a târgoveţului ardelean. O terminologie ştiinţifică lipseşte complet şi e vădit în intenţia autorului de a nici nu o da. In consecinţă şi în mod logic lipseşte şi orice tendinţă de latinizare, lipsesc aproape complet neologizmele şi termenii tehnici speciali. Tezaurul lexical medical e destul de bogat pentru această terminologie medicală casnică, deşi nu e complet, — fapt care caracterizează de altcum întreg dicţionarul lui Molnar. Foarte rare sânt unele traduceri vădit improprii, greşite. Majoritatea termenilor daţi sânt şi azi folosiţi în limbajul curent din Ardeal. Mulţi din ei sânt atât de pregnanţi şi româneşti încât ar merită să fie introduşi în terminologia noastră ştiinţifică modernă, precum şi unii din cei uitaţi ar putea fi foarte bine şi cu folos resuscitaţi.

Dr. Valeriu L. Bologa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14725 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:19:20